

Відкрита наука в Україні: від декларацій до дій

Тетяна Ярошенко

Державна науково-технічна бібліотека України, Київ

<https://orcid.org/0000-0002-2985-2333>

t.yaroshenko@dntb.gov.ua

Вебінар в межах Тижня Відкритого Уряду

21 травня 2026

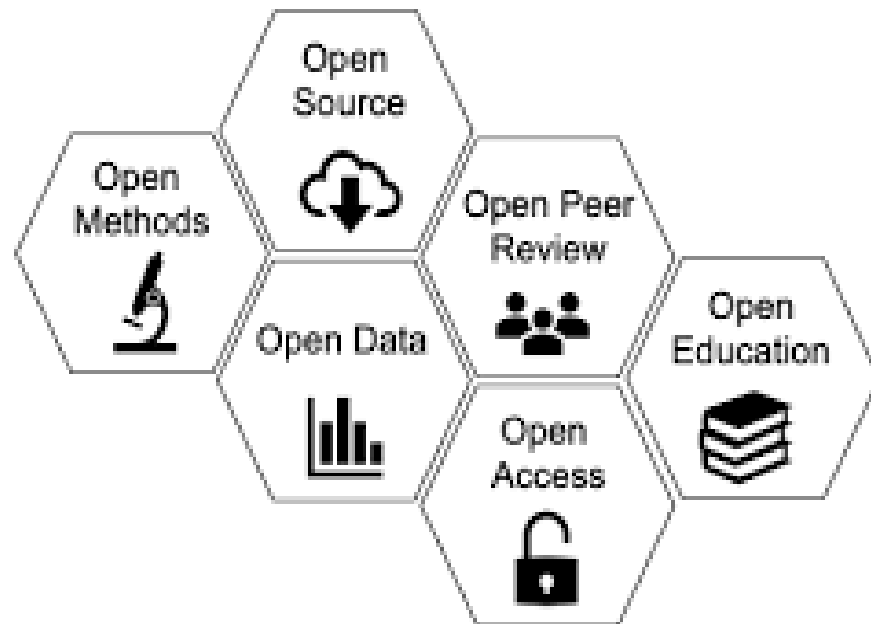
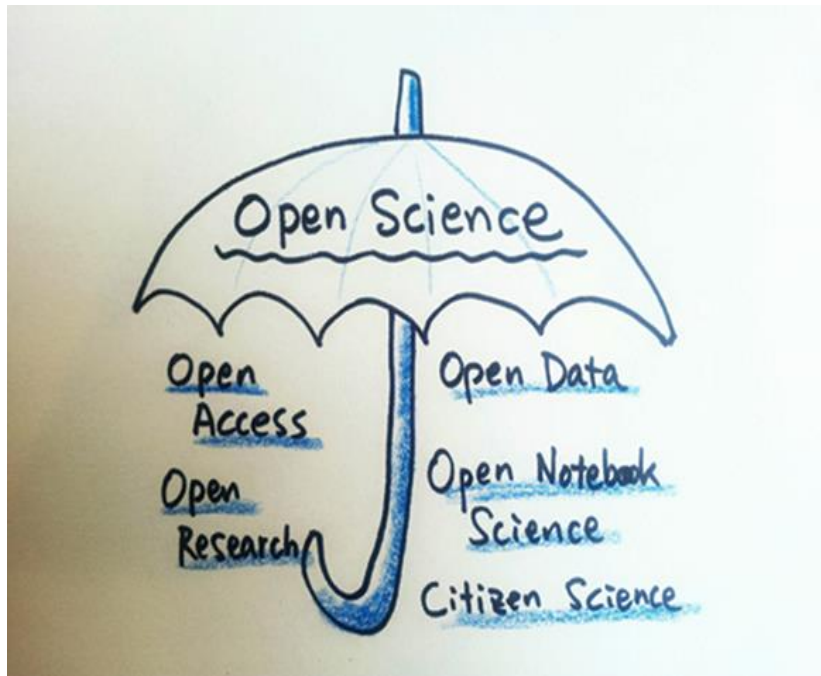
ВІДКРИТА НАУКА

«Зробити всі
знання світу
доступними для
кожного»

ЄС, 2015

Відкрита наука

Принципи та цінності Відкритої науки

- відкритість за замовчуванням ("as open as possible, as closed as necessary") (Для України — частина даних не може бути відкритою з міркувань національної безпеки!)
- академічна доброчесність
- повага до інтелектуальної власності
- захист персональних та чутливих даних
- інклюзивність та різноманіття
- відтворюваність досліджень
- відповідальність дослідників.

НАУКА України: контекст та масштаб

350+

університетів
та наукових
Установ

60+ переміщених

**100
ТИС.+**

наукових
публікацій
на рік

90%+

журналів —
відкритий
доступ

140+

інституційних
репозитаріїв

60+ університетів релоковано внаслідок війни. Наука продовжується попри все.

**КЛЮЧОВІ ІНІЦІАТИВИ
УКРАЇНИ
У СФЕРІ
ВІДКРИТОЇ НАУКИ**

КЛЮЧОВІ ІНІЦІАТИВИ: ОГЛЯД

2022

Національний план відкритої науки

Обов'язкові FAIR-вимоги для всіх держбюджетних проєктів

2024

Державна атестація

Показники відкритого доступу та FAIR-даних у методології атестації

2025

Проф. стандарт «Фахівець з управління даними»

Компетентнісний профіль, узгоджений з EOSC Skills Framework

2026

Дорожня карта інтеграції до ERA

Стратегічні кроки 2026–2027 для підключення до EOSC

2026

Координаційна рада МОН з відкритої науки

Системний міжвідомчий орган координації

2026

Зміни до Закону про наукову діяльність

Законодавче закріплення термінів: відкрита наука, RDM, FAIR

ЗМІНИ ДО ЗАКОНУ ПРО НАУКОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ (2026)

Вперше в українському законодавстві закріплено ключові поняття відкритої науки:

Відкрита наука

Open Science

Принципи відкритості та прозорості в науковій діяльності, включаючи відкритий доступ до результатів досліджень

Дослідницькі дані

Research Data

Дані, отримані в процесі наукових досліджень; встановлено вимоги щодо зберігання і надання доступу

Управління даними

RDM

Обов'язок дослідників і установ планувати та документувати управління даними протягом усього циклу

Принципи FAIR

Findable · Accessible · Interoperable · Reusable

Законодавча вимога для всіх держбюджетних проєктів

ДОРОЖНЯ КАРТА ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ERA 2026–2027

1. Приведення законодавства у сфері науки та захисту даних у відповідність до норм ЄС
2. Створення Національного репозитарію дослідницьких даних (НРДД)
3. Масштабування програм підготовки фахівців з управління даними на основі професійного стандарту
4. Запровадження системи моніторингу показників відкритої науки, сумісної з ERA Progress Report Framework
5. Збільшення частки українських публікацій і даних в OpenAIRE, EOSC, DataCite

ВИКЛИКИ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Багато університетів та
наукових установ України
мають декларовані політики
відкритого доступу та
відкритої науки,
але
декларація не гарантує
впровадження!
policy-practice gap

- Багато політик ухвалюються не тому, що установа вірить у цінності відкритої науки, а тому що "так треба": Документ потрібен для Horizon Europe, для рейтингу, для звіту.
- Без внутрішньої переконаності спільноти в тому, що відкритість покращує науку, жодні зовнішні вимоги не дадуть стійкого ефекту!
- Це різниця між compliance-підходом (мінімальна формальна відповідність) та culture-підходом (зміна цінностей і практик).

Чому декларація політики відкритої науки не гарантує її впровадження?

1. Політики написані як формальна відповідь на зовнішні вимоги — для звітування перед МОН, для подачі грантових заявок, для рейтингів (копіюються з шаблонів або з політик інших установ без адаптації до власного контексту): документ існує, але всередині установи його ніхто не знає, не цитує і не виконує. Тест: запитайте у пересічного викладача чи аспіранта університету, чи є в установі політика відкритої науки?
2. Відсутність механізмів впровадження: Політика — це лише верхній рівень нормативної піраміди! Для реальної дії потрібен каскад документів нижчого рівня: політики та процедури депонування, інструкції для дослідників, шаблони DMP, форми авторських договорів, регламенти роботи репозитарію, посадові інструкції відповідальних осіб тощо.

3. Брак інституційної інфраструктури підтримки

Реальне впровадження потребує ресурсів:

- підрозділу чи комітету з питань відкритої науки, навчених data stewards, технічних адміністраторів репозитарію, юристів, які розуміють авторське право в цифровому середовищі тощо ! У більшості українських установ ці функції або відсутні взагалі, або покладені "за сумісництвом" на одного-двох співробітників бібліотеки без додаткової оплати, часу та повноважень = Один перевантажений бібліотекар фізично не може забезпечити депонування публікацій тисячі викладачів.
- Технічні потужності (сервер чи хмара для збереження д та зберігання, розвиток власного репозитарію даних тощо

4. Відсутність системи стимулів та санкцій. Якщо за невиконання політики немає жодних наслідків, а за виконання — жодних винагород, то поведінка дослідників не зміниться!

5. Брак компетенцій

Відкрита наука потребує специфічних знань: розуміння типів ліцензій, метаданих, форматів даних, FAIR-принципів, правових аспектів. Тренінги проводяться епізодично, охоплюють невелику частину персоналу і не формують стійких компетенцій. Без data stewards як професії, без системних освітніх програм, без вбудованих у PhD-курси модулів з відкритої науки розрив буде відтворюватися з кожним поколінням дослідників.

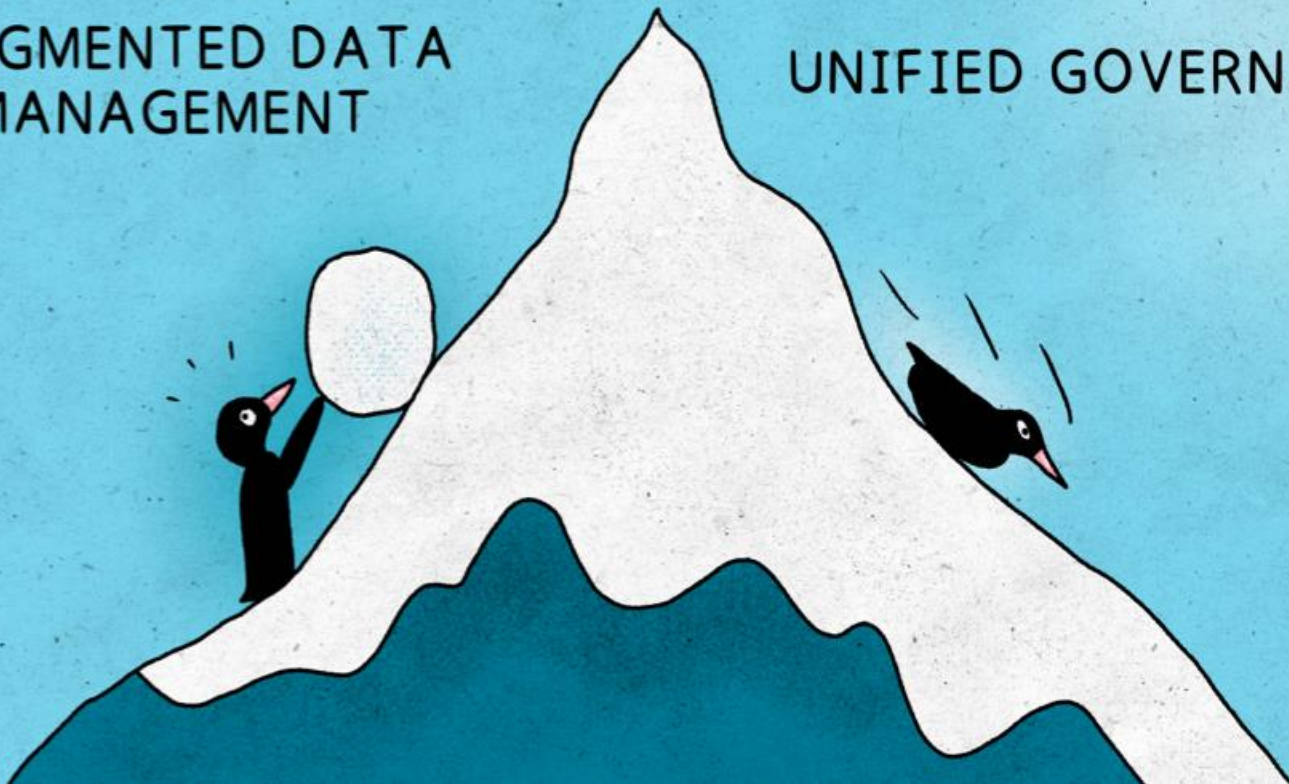
6. Відсутність моніторингу та зворотного зв'язку

Якщо ніхто не відстежує, як політика виконується, то немає підстав для її коригування. У більшості українських установ немає метрик (яка частка публікацій депонується, скільки DMP складено, скільки наборів даних опубліковано тощо).

RESEARCH PROJECT VELOCITY

FRAGMENTED DATA
MANAGEMENT

UNIFIED GOVERNANCE

ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ДНТБ (2025, n=702)

86%

публікують
у відкритому доступі

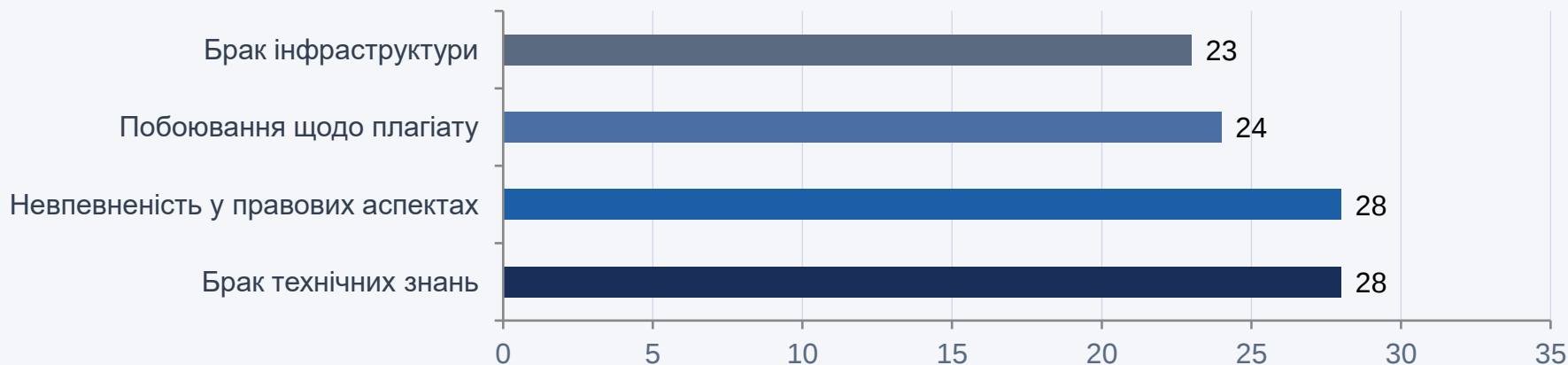
34%

поширюють
дослідницькі дані

19%

перевіряли дані
на FAIR

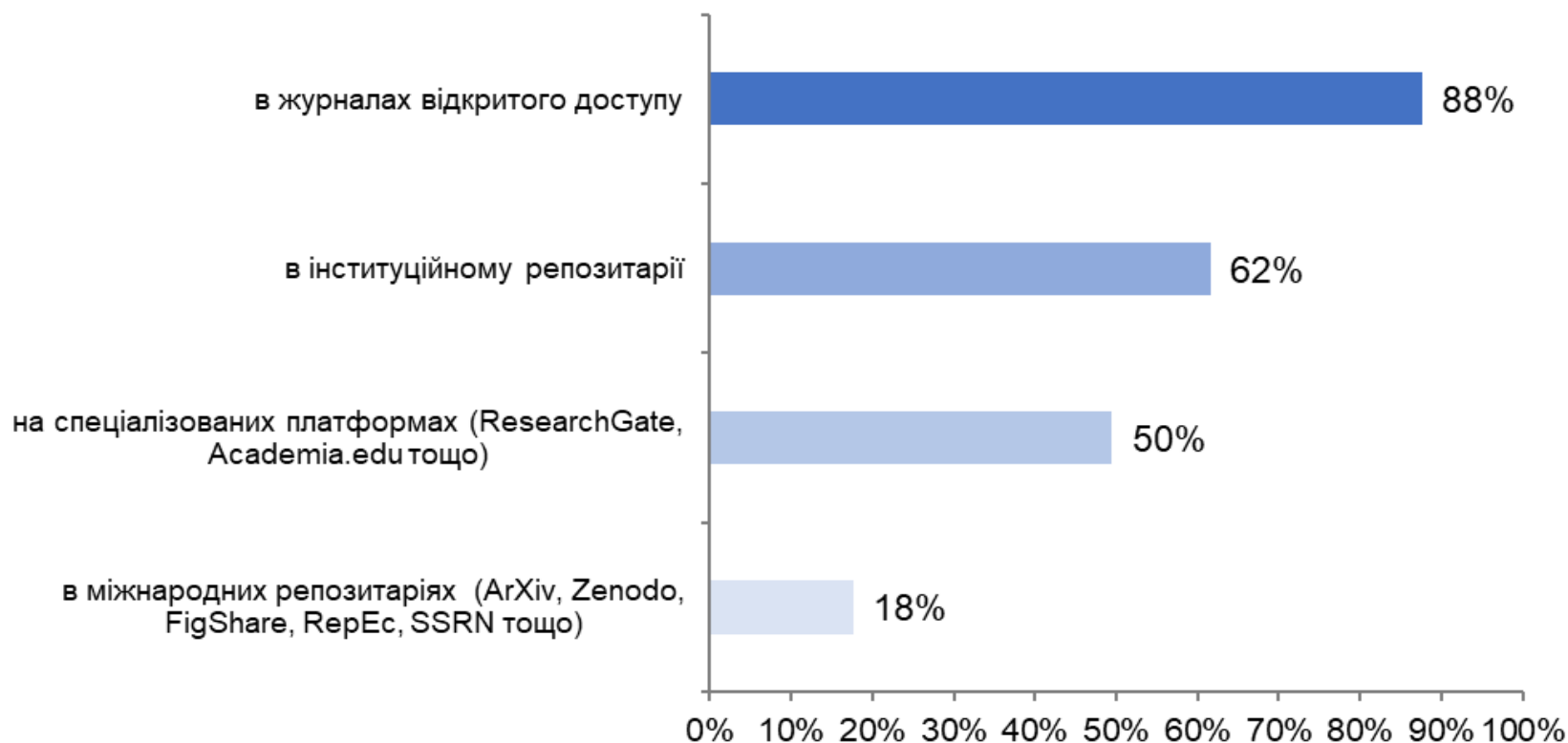
Головні бар'єри для відкритого доступу до даних:

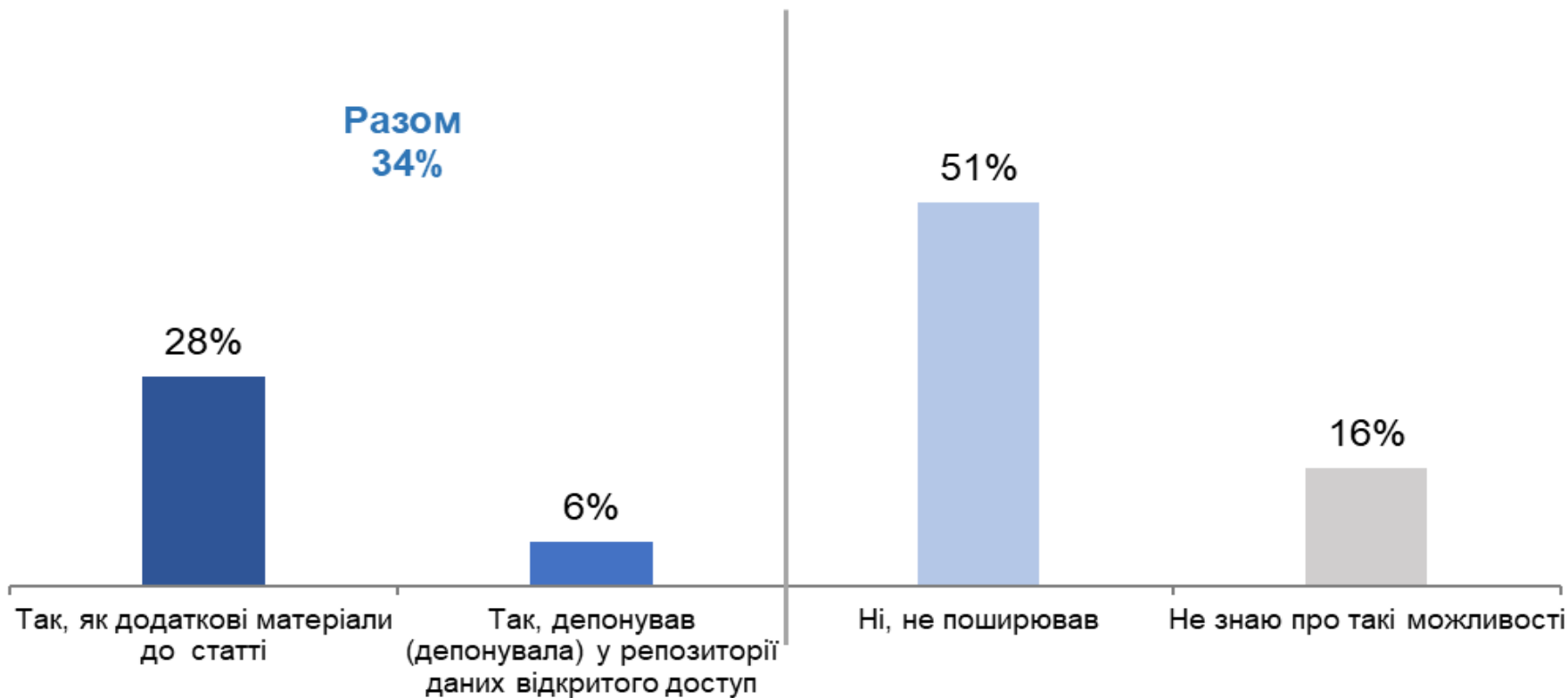
Чи розміщені Ваші наукові праці у відкритому доступі?

Скажіть, будь ласка, де саме розміщені Ваші наукові праці у відкритому доступі? (оберіть, будь ласка, всі можливі варіанти)

Чи поширювали Ви власні дослідницькі дані?

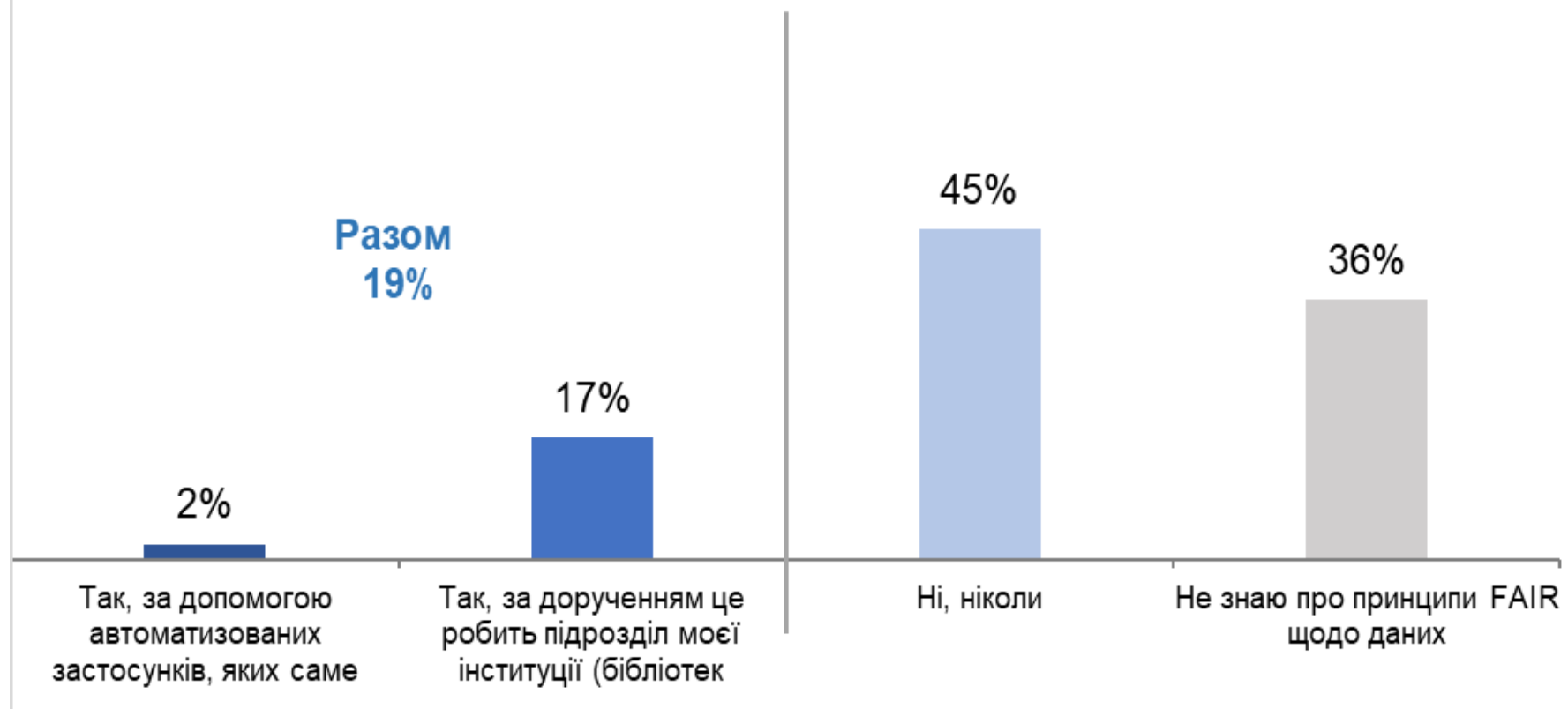
Скажіть, будь ласка, що Вам заважає це робити? (оберіть, будь ласка, всі можливі варіанти)

Вкажіть, будь ласка, де Ви зберігаєте дослідницькі дані? (оберіть, будь ласка, всі можливі варіанти)

Чи перевіряли Ви, Ваші дослідницькі дані на відповідність принципам FAIR?

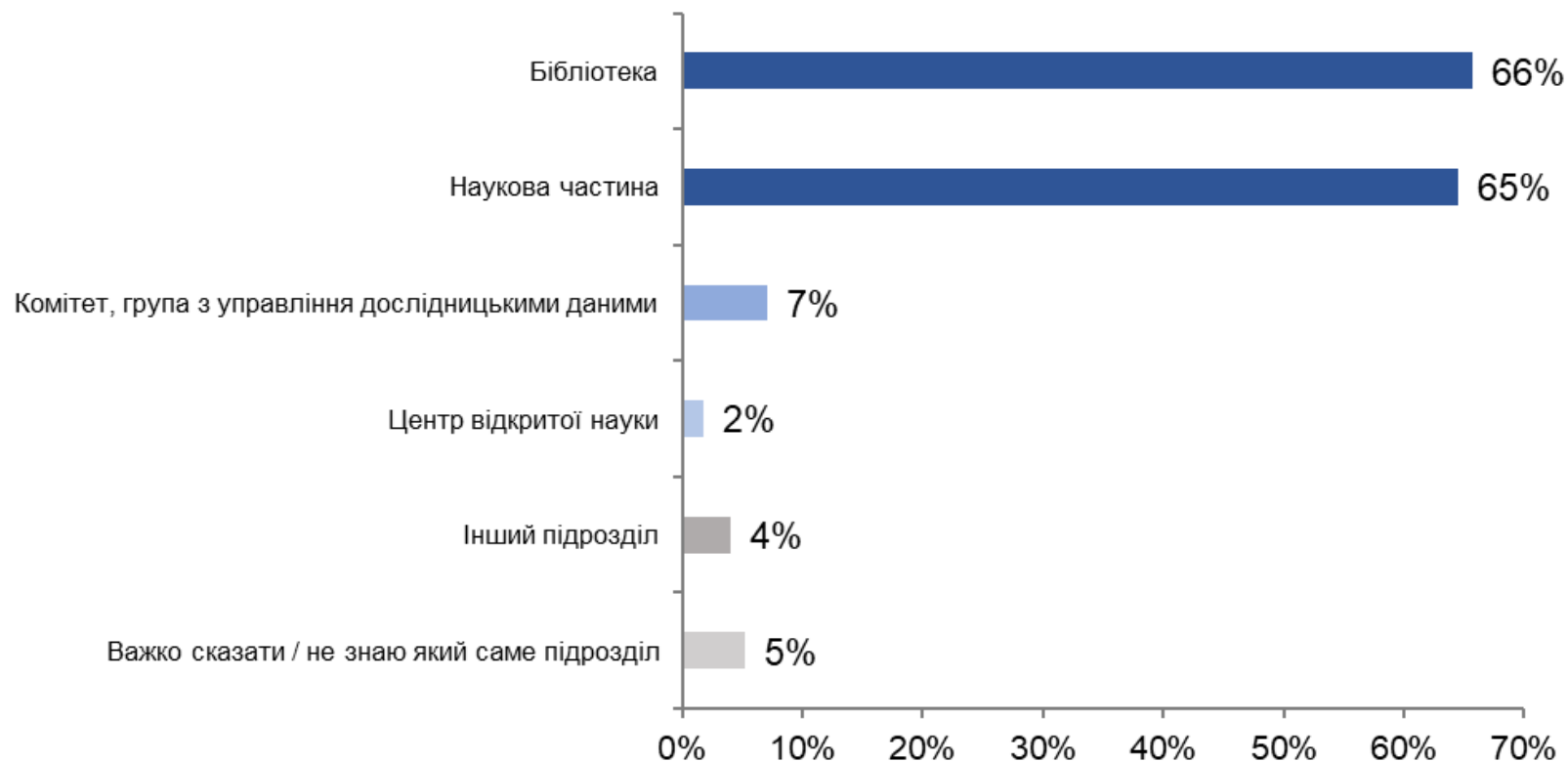
Чи Ваше дослідження має План управління даними?

Чи є у Вашому закладі відповідна інфраструктура управління дослідницькими даними?

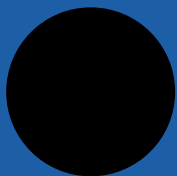
Скажіть, будь ласка, який саме підрозділ у Вашому закладі супроводжує управління дослідницькими даними? (оберіть, будь ласка, всі можливі варіанти)

ПРИСУТНІСТЬ УКРАЇНИ В ZENODO

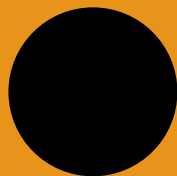
42 000+

деPOSITIV від українських дослідників у Zenodo
Проте: менше 2% — дослідницькі дані

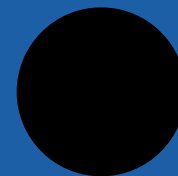
Більшість депозитів

Публікації, постери,
навчальні матеріали —
переважна частина внеску

< 2% — дані

Вкрай низька частка
наборів дослідницьких
даних, що відповідають
FAIR

Необхідні дії

Навчання, стимули,
інфраструктура та культура
відкритого обміну даними

Реформування системи відкритої науки в Україні відбувається «зверху вниз»: нормативна база формується на рівні МОН та НАН України, але на рівні окремих установ цей процес здебільшого залишається декларативним і нерідко обмежується формальним розміщенням документів на сайтах.

- Лише 12% установ (з 351) оприлюднили окремі документи або положення про відкритий доступ та відкриту науку
- Документи з управління дослідницькими даними (RDM) виявлені лише в 13 установах

Рачинська , О. (2025). КОНТЕНТ-АНАЛІЗ ПОЛІТИК ВІДКРИТОГО ДОСТУПУ ТА ВІДКРИТОЇ НАУКИ В УНІВЕРСИТЕТАХ ТА НАУКОВИХ УСТАНОВАХ УКРАЇНИ.

Відкрита наука та інновації, 2, 19-32. <https://doi.org/10.62405/osi.2025.02.02>

Установи з найсистемнішими політиками відкритої науки

- КПІ ім. Ігоря Сікорського — перша в Україні політика відкритої науки на інституційному рівні, схвалена ще у 2022 році.
- Бердянський державний педагогічний університет (схвалена не лише Стратегія розвитку відкритої науки, але й Дорожня карта її реалізації та перспективний план)
- Сумський державний університет
- Ужгородський національний університет
- КНУ ім. Т. Шевченка
- Львівський національний університет ім. І. Франка
- Одеський національний університет ім. І. Мечникова
- Державний торговельно-економічний університет
- НаУКМА

**ІНФРАСТРУКТУРА
ВІДКРИТОЇ НАУКИ
ТА ПІЛОТНІ ПРОЄКТИ**

Фахівець з управління дослідницькими даними - відповідає за якість, доступність, безпеку та відповідність дослідницьких даних у відповідності до принципів FAIR протягом усього їхнього життєвого циклу.

МОН пропонує для громадського обговорення проєкт професійного стандарту «Фахівець з управління дослідницькими даними»

Опубліковано 15 грудня 2025 року о 20:00

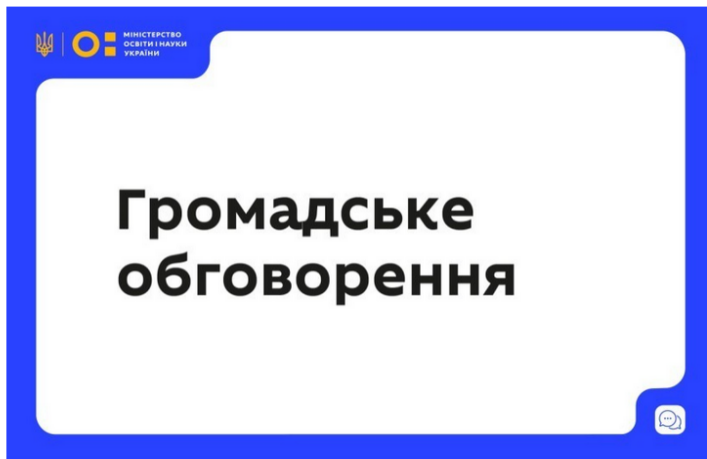
Facebook

eXtended Twitter

LinkedIn

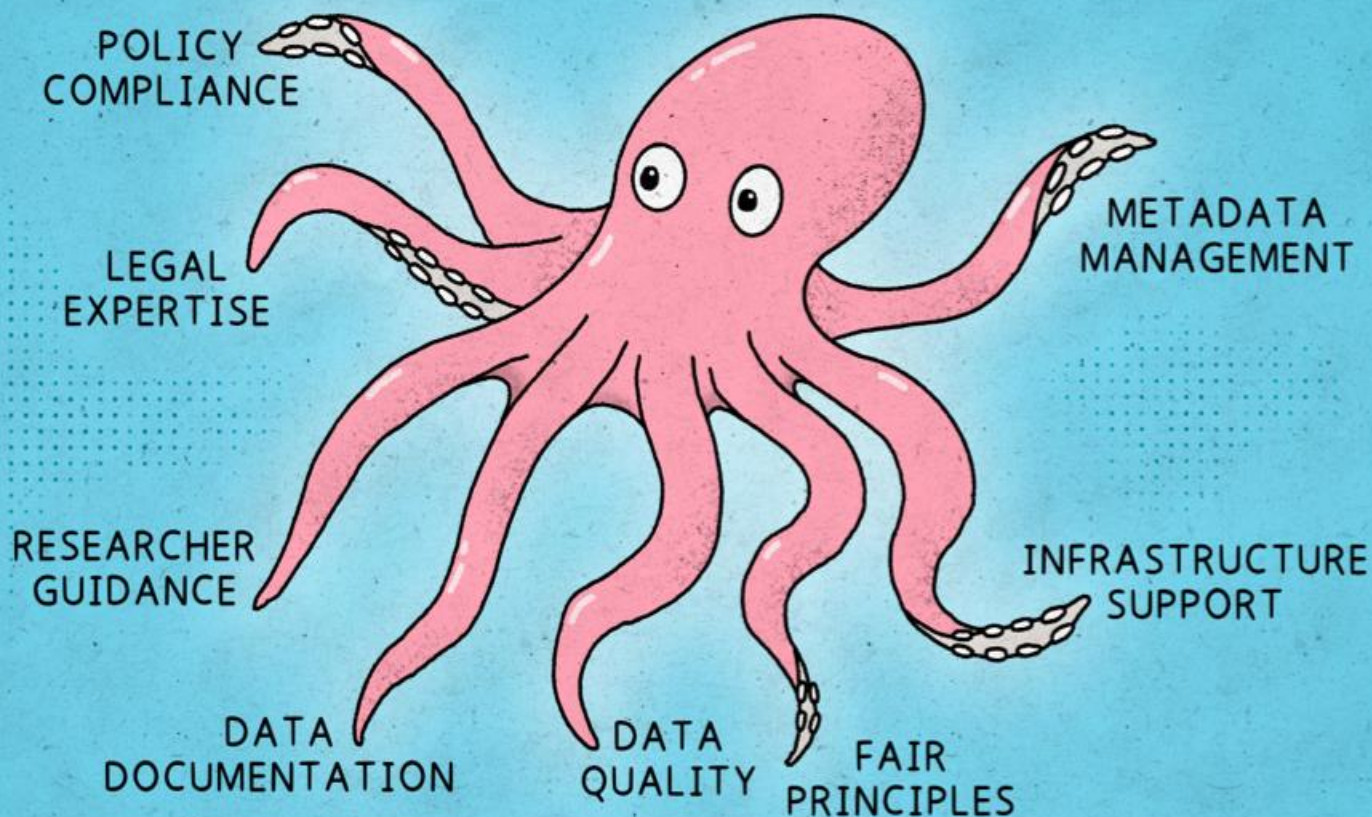

Громадське
обговорення

Стандарти

 Надрукувати

DATA STEWARD OCTOPUS

ПІЛОТНІ ПРОЄКТИ: РЕПОЗИТАРІЇ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ДАНИХ

НАН України

- 100+ дослідницьких інститутів
- Галузеві репозитарії природничих і технічних наук
- Стандарти: DataCite Metadata Schema, Dublin Core
- DOI для наборів даних
- Масштабування від пілоту до мережі

РАЗОМ

ДНТБ України (НРДД)

- Мультидисциплінарна платформа (Dataverse)
- Для установ без власної інфраструктури
- Підключення: OpenAIRE, DataCite, ORCID, EOSC
- Ліцензії: Creative Commons, Open Data Commons
- Навчальні матеріали для дослідників

a1	May 5, 2022	Shilo, Ale	a1
3	May 5, 2022	Shilo, Ale	3
test			

Національний репозитарій дослідницьких даних України – централізована цифрова платформа, яка забезпечує зберігання та доступ до дослідницьких даних, отриманих під час реалізації наукових проєктів в Україні, з урахуванням міжнародних стандартів та принципів FAIR (відшукуваність, доступність, сумісність, багаторазовість). Кожному набору даних присвоюється унікальний ідентифікатор DID.

Створення та розвиток НРДД виконується у 2025-2026 рр. в межах НТР «Дослідження міжнародного досвіду управління науковими даними та розробка методичних засад створення Національного репозитарію наукових даних» (Державний реєстраційний номер НДДКР 125U001107) за фінансування Міністерства освіти і науки України та з урахуванням плану дій із впровадження Ініціативи “Партнерство “Відкритий Уряд” у 2026–2027 роках.

Консультанти проєкту: CODATA (Committee on Data of the International Science Council)

ДЕРЖАВНА АТЕСТАЦІЯ ТА КООРДИНАЦІЙНА РАДА МОН

Державна атестація (2024–2026)

- Показники відкритого доступу — обов'язковий критерій
- Зростання установ з інституційними політиками ВД
- Більше університетів з операційними репозитаріями
- Перші звіти щодо відповідності FAIR-даних
- Виявлено системні розриви між політикою і практикою → діагностичний ресурс

Координаційна рада МОН (2026)

- Консультативно-дорадчий орган при МОН
- Представники: установи, університети, бібліотеки, видавці, міжнародні партнери
- Координація Національного плану відкритої науки
- Гармонізація з ERA та Horizon Europe
- Підготовка рекомендацій щодо нормативних актів

[Головна](#)[Про центр](#) ▾[Приєднатися](#)[Q&A Форум](#)[Блог](#)[Для журналів](#) ▾

Ukrainian Diamond Open Access Capacity Centre

Посилюємо науковий потенціал нації

Наша мета — підтримати та об'єднати українські наукові Diamond OA журнали,
та забезпечити їхню інтеграцію в європейський дослідницький простір.

“Ми надаємо українським науковим виданням інструменти, ресурси, експертну підтримку та стандарти якості, щоб посилити їхню видимість, стійкість та відповідність найкращим світовим практикам”.

**РОЛЬ ДНТБ УКРАЇНИ:
ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ ВІДКРИТОЇ
НАУКИ, РОЗРОБКА
РЕКОМЕНДАЦІЙ, ПРОЄКТИ**

ЦЕНТР ВІДКРИТОЇ НАУКИ

Центр відкритої науки створено в ДНТБ України у 2025 р. (ухвала Вченої ради від 15.07.25р.) з метою підтримки та популяризації руху відкритого доступу, відкритої науки та відкритих даних у відповідності до Національного плану відкритої науки України (2022) та стратегічних цілей інтеграції України до Європейського дослідницького простору (ERA), зокрема європейських стандартів щодо принципів FAIR; сприяння підвищенню прозорості та ефективності управління науковими дослідженнями, що проводяться в Україні; проведення досліджень в галузі наукової комунікації, відкритого доступу, відкритої науки, відкритих даних; підготовка аналітичних матеріалів; проведення відповідних тренінгів, семінарів, конференцій для дослідників, аспірантів, редакторів наукових видань, бібліотекарів, фахівців з управління даними.

[Про центр](#)[Відкрита наука, відкритий доступ, відкриті дані, принципи FAIR](#)[Новини, анонси](#)[Проведені вебінари \(записи\)](#)[Публікації та Презентації](#)[Корисні Ресурси](#)

ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ДНТБ: ВЕБІНАРИ, ІНСТРУКЦІЇ....

1

Відкритий доступ та ліцензування

Авторське право, вибір журналів, ліцензії Creative Commons

2

Принципи FAIR: від теорії до практики

Підготовка даних, вибір репозитаріїв, стандарти метаданих

3

Планування DMP

Покрокові інструкції

4

Відкрита наука та академічна доброчесність

Відтворюваність результатів, запобігання плагіату

5

Інструменти відкритої науки

Zenodo, OSF, figshare, ORCID, ROR та інші сервіси

Записи вебінарів — у відкритому доступі на сайті ДНТБ та YouTube-каналі Бібліотеки

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДНТБ УКРАЇНИ (2025)

1

Методичні матеріали щодо розроблення та імплементації стратегії впровадження відкритого доступу

142 с. • doi.org/10.5281/zenodo.19436232

2

Методичні рекомендації щодо моніторингу ефективності впровадження принципів відкритого доступу та FAIR

78 с. • doi.org/10.5281/zenodo.19398011

3

Методичні матеріали щодо розміщення монографій дослідників у відкритому доступі

48 с. • doi.org/10.5281/zenodo.19398294

4

Рекомендації щодо використання ліцензій відкритого доступу (Creative Commons, Open Data Commons)

54 с. • doi.org/10.5281/zenodo.19398672

Ярошенко Т. О., Чуканова С. О., Крамаренко О. А., Рачинська О. І. — Київ : ДНТБ України, 2025

Міністерство освіти і науки України
Державна науково-технічна бібліотека України

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

з питань відкритого доступу,
відкритої науки та
управління дослідницькими даними
для закладів вищої освіти
і наукових установ України

Zenodo

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20038111>

Методичні матеріали з питань відкритого доступу, відкритої науки та управління дослідницькими даними для закладів вищої освіти і наукових установ України / О. А. Крамаренко, О. І. Рачинська, С. О. Чуканова, Т. О. Ярошенко. Київ : ДНТБ України, 2026. 320 с.

Міністерство освіти і науки України
Державна науково-технічна бібліотека України

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

для закладів вищої освіти та наукових установ
України щодо моніторингу ефективності
впровадження принципів відкритого доступу,
відкритої науки та належного управління
дослідницькими даними

Вступ і обґрунтування..... 4

РОЗДІЛ 1. Моніторинг відкритої науки: міжнародний
і національний ландшафт 7

РОЗДІЛ 2. Основні принципи моніторингу відкритої науки
й відкритого доступу на рівні університету чи наукової установи..... 13

РОЗДІЛ 3. Основні індикатори моніторингу відкритого доступу
та відкритої науки на рівні установи..... 16

3.1. Інституційна політика відкритого доступу й відкритої науки 16

3.2. Інфраструктура: репозитарії, сервіси підтримки 27

3.3. Публікаційна активність і відкриті публікації установи 28

3.4. Відкриті дослідницькі дані й відкритий код 32

3.5. Відкриті освітні ресурси (OER)..... 38

3.6. Відкрите рецензування 44

3.7. Громадянська наука 46

РОЗДІЛ 4. Технічні принципи і джерела даних для моніторингу
ефективності впровадження відкритого доступу, відкритої науки
та управління дослідницькими даними на інституційному рівні..... 49

4.1. Джерела даних для моніторингу 51

4.1.1. Внутрішні інституційні джерела 51

4.1.2. Зовнішні джерела моніторингу: бази даних, платформи,
інструменти..... 53

РОЗДІЛ 5. Практична імплементація моніторингу: основні кроки
й рекомендації щодо комунікації 63

Словник основних термінів і понять..... 68

Рекомендована література..... 71

ДОДАТОК 1. Макет інституційного дашборду моніторингу
відкритого доступу, відкритої науки та управління
дослідницькими даними..... 73

ДОДАТОК 2. Приклад звіту щодо моніторингу інституційного
репозитарію публікацій або публікацій і даних..... 74

УНІКАЛЬНИЙ ВНЕСОК УКРАЇНИ: УРОКИ ДЛЯ СВІТОВОЇ СПІЛЬНОТИ

Впровадження в кризових умовах

Відкрита наука можлива навіть під ракетними атаками. Як зберегти знання при відключеннях, руйнуваннях, переміщенні?

Прискорена інтеграція політик

Одночасне впровадження FAIR-вимог і атестаційних критеріїв прискорює культурні зміни більш ніж окремі заходи.

Співпраця в умовах воєнного часу

Відкритий доступ до даних про воєнні злочини, екологічні збитки, гуманітарні потреби — інструмент міжнародної підзвітності.

- Європейський досвід показує, що від ухвалення політики до її реального впровадження проходить зазвичай 5–10 років наполегливої роботи.
- Перехід до «відкритої науки» вимагає змін на всіх рівнях академічних організацій: для дослідників, адміністраторів, організацій, які фінансують дослідження, в т.ч. у створенні та впровадженні нових керівних принципів і практик, закріплених у відповідних політиках

Розрив між декларацією і впровадженням долається не написанням ще одного документа, а системною роботою на кількох рівнях одночасно: створення інфраструктури підтримки, навчання, прив'язка до системи оцінювання, фінансування реальних практик, моніторинг показників

=

формування культури, у якій відкритість сприймається не як адміністративне обтяження, а як спосіб робити кращу науку.

*Відданість відкритості, прозорості та співпраці у науці
здатна не лише вижити,
але й розвиватися навіть у кризових умовах*

Тетяна Ярошенко

Державна науково-технічна бібліотека України

t.yaroshenko@dntb.gov.ua • orcid.org/0000-0002-2985-2333

Дякую за увагу!